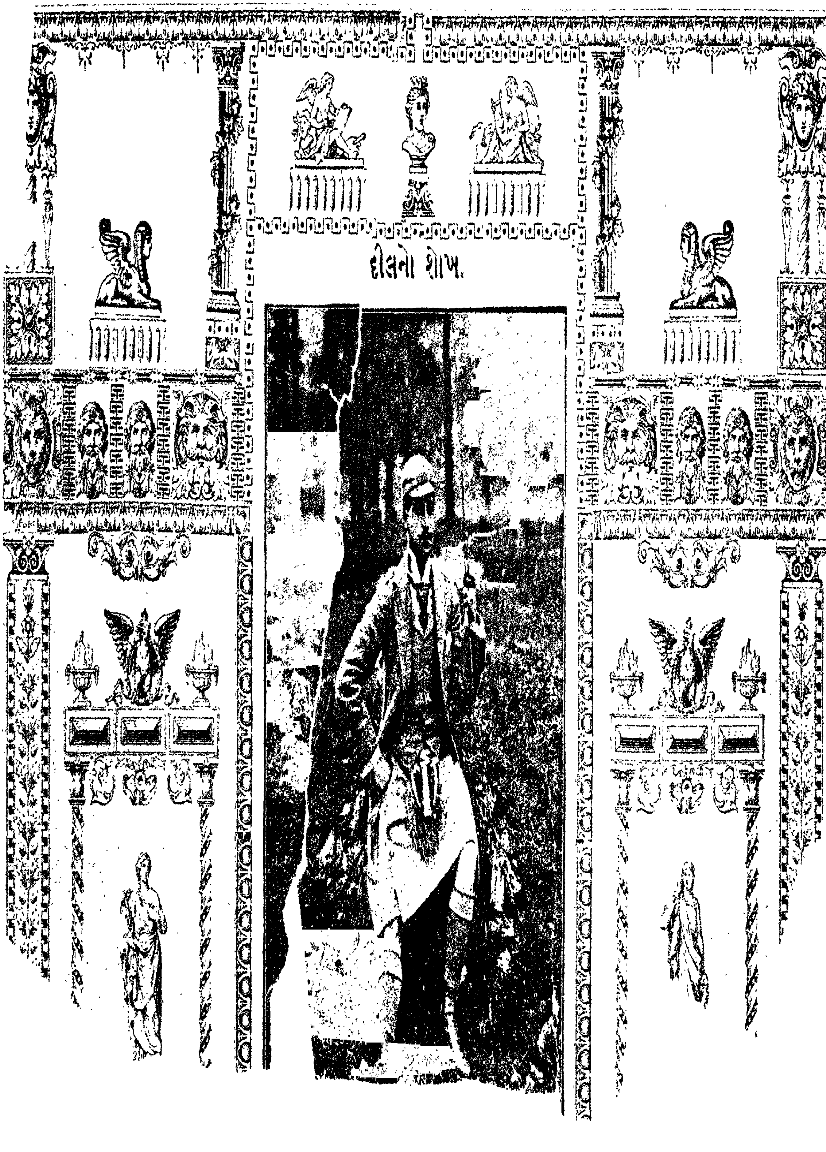

ક્ટર, પ્રીન્સેસ લુઇ, (ડચેસ ઑફ ફાઇફ) પ્રીન્સ જ્યૉર્જ.

Cruelty to a female is the crime of a monster.

Courtesy on one side only, never lasts long

દીલનો શોખ.

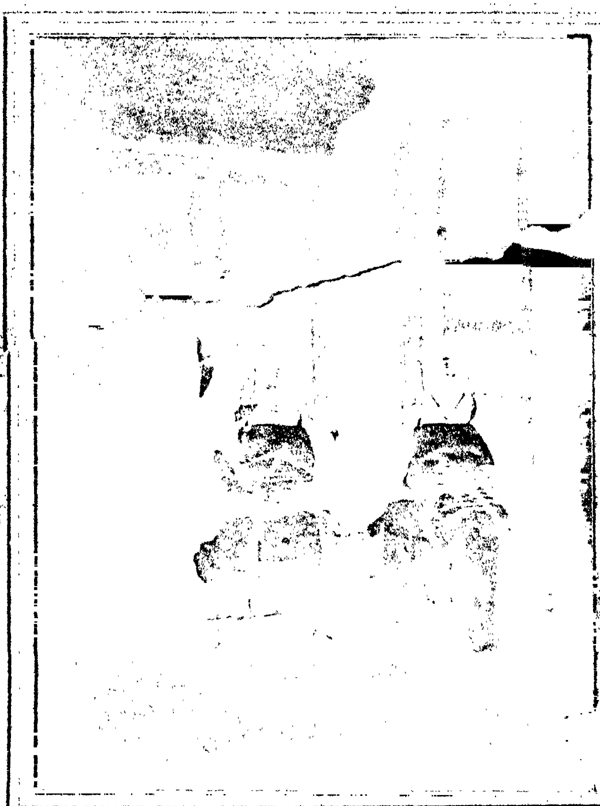
Better to be un-taught than ill-taught.

reputation is seldom cured.

Affected simplicity is refined imposture.

A Wise man changes his mind, a Fool never.

સખત મજુરી!

ખત્રાસી શાહજાદા.

જૅકન્ટ મનવાર ઉપર દોરડાં વણવાની તાલીમ.

Beauty and Folly are fr

Believe not all you hear. Report not all you believe

ખલાસી શાહજાદા.

બૅકન્ટ મનવાર ઉપર પ્રીન્સ વીકટર અને જ્યોર્જ.

Beauty and chastity are ap to have a mortal quarrel between them.

...de to hear, careful to contrive, and slow to advise.

A prejudiced opinion is fatal to Judgment.

"Tell Grandma ninteen crores without education." "But a happy Nation."

If you cannot do as you wish, do as well as you can.

આસાર્વતી માદરનો પનોતો પુત.

પ્રીન્સ વીક્ટર અને પ્રીનસેસ ઑફ વેલ્સ.

A precipitate choice makes way for a long reper'

VICTOR વીક્ટર આલબમ. ALBUM.

૫૭૭૩
(૦૧૪)

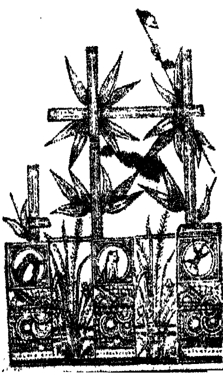

રચનાર :

દી. એન. પટેલ. વેટરીનરી સરજ્યંન.
જી. બી. વી. સી.—એમ. બી. વી. એ.
એમ. એ. એસ.

તે

લૈલા અને તાલેસમાતી–બાગ,–કેનેથ,–હાબીલ,
ફેરાફેન.–કાળાં મેંઢા તથા રૂસ્તમ સોહરાબના
ગાયનરૂપી ખેલના કરતા.

ઇ૦ સ૦ ૧૮૯૪.
મુંબઇ.
રીપન પ્રેસ.

To

KHAN BAHADUR

SHAMS-UL-OOLMA DUSTUR HOSANG JAMASP,

WHO SERVED HIS COUNTRY SO WELL IN THE TROUBLED YEARS 1857 AND 1858,

WHOSE PATRIOTISM IS SO FONDLY REMEMBERED BY HIS COUNTRYMEN,

AND

WHOSE LOYALTY TO THE BRITISH THRONE HAS SO OFTEN EARNED HIM

ACKNOWLEDGMENTS FROM GOVERNMENT,

THIS WORK

INTENDED TO PRESERVE THE MEMORY

OF

His Royal Highness Prince Albert Victor Christian Edward,

AMONG THE GUJARATI SPEAKING SUBJECTS OF HER MAJESTY

IS RESPECTFULLY DEDICATED IN TOKEN OF ADMIRATION BY

THE AUTHER.

! ના ...

મ૫વાનુ ડોળ

તેના બાપ પ્રીન્સ

બાહારમાં કવખતે તેનું જે મરણ નીપજ્યું છે તથા હ.

. ભલા અમીરી ખવાસ અને મોતેબર ગુણ વીશે બે સવાલ તો છ૦

•. ૬

આ ન. નાર પ્રીન્સ વીકટરની જીંદગીને લગતી કાંઈ બીના અગરજો રેહી ગઈ હોએ તો તે બની શકે એવું છે.
ખ તેની ૯ ખવાની કરતાની નેમ નહી હોવાથી તેણે ફકત ઉપર ટપકેનાજ જાણવા જોગ હેવાલની નોંધ લેઈ લીધી
માટે વાંચના તેની જીંદગીની તવારીખ લેખે ગણવું નહી.

પ્રીન્સ વીકટરે એવા કાંઈબી કામો પોતાની જીંદગી દરમ્યાન કીધાં નથી કે તવારીખના સફા ઉપર તેનું નામ રેહી જાએ. પણ જીંદગીના બનાવોની જે નોંધ લેવાઈ છે તેનું કારણ એજ હતું કે ભવીષ્યમાં તે ગ્રેટ બ્રીટન અને હીન્દુસ્તાનનો રાજપતી થનાર . સુધરેલી દુન્યાના સરવે રાજયો માહેલાં એક બીકતાં પ્રબળ રાજયના આ વારસે કેવી રીતની કેળવણી લીધી હતી, એવાં એક ના પતી લાએક થવા તેને શું શું મુસીબત અને જેહમત પોતાને માથે ઉઠાવવાની ફરજ પડી હતી, અને જો તે કાળના સપાટામાં નહી ગયો હોત તો તે કેવો રાજપતી થાત, તેનો કાંઈક ખ્યાલ બ્રીટીશ રાજના આસરા હેઠલ રેહતી જુદી જુદી રઈએતોને આપવા કાજ ! જીંદગીની કારકીર્દીનો સંક્ષેપરૂપી સાર આ પુસ્તકમા ગોઠવેલો છે.

પ્રીન્સ વીકટરની જીંદગીનો અંત ઘણોજ કવખતે આવી ગયો, પણ જો તે જીવ્યો હોત તો ભવીષ્યમાં ઇંગલંડ અને હીન્દનો તે એક મુનેહ્હાર રાજ કર્તા થાત. તેવો થવાને તેને જે જે જેહમતો પોતાની બાળવયમાં ઉઘરતી જવાની વચ્ચે ખુશીથી પોતાને સર ઉઠાવી લેઈ, મેહનતને મજાહ માની તેમાં જે સુખ સમજતો હતો તેજ તેના ખવાસની પુરતી ગવાહી આપે છે. પણ તેને તેવો બનાવવા માટે માહા-શ્રી સાહેબ વીકટોરીઆ તથા પ્રીન્સ અને પ્રીન્સેસ ઑફ વેલ્સે (તેના માતપીતા) પોતાના પીતુ અને અને માતુ ભાવની લાગનીનું જે ડન કીધું છે તે ખરેખર નોંધી લેવા જોગ છે. પોતાના જાન કરતાં વાહાલા સપુતને તેની ઉઘરતી અને કુમલી વએમાં તેના માબાપ ને બપાઈએ તેને દરીઆઈ લશકરની કવાએદ શીખવવા માટે સખત તુફાની દરીઆના પાહાડી મોજાની મેહરને હવાલે કીધો, કે જયાં દા ખલાસીના પોશાકમાં, સાદાં ભોજન ઉપર તેને રેહેવું પડીયું હતું. તેને લશકરી તાલીમ આપવા દસમી હુઝાર્સની ટુકડીમાં સામેલ વાની ફરજ પાડી કે જયાં એક સાધારણ સીપાહના સાદાં મકાન અને સખત બીછાનાનો તેને અનુભવ લેવો પડીયો હતો. તેના મા પને મન આવી કીસમની પોતાના પુત ઉપરની જંજાલ પાહાડ સમાન હતી, પણ તેઓ લાચાર હતાં. પ્રીન્સ વીકટરને દરીઆઈ લશકરી ૈદ લેવાની ફરજ હતી, એટલે પ્રીન્સ અને પ્રીન્સેસ ઑફ વેલ્સને પોતાના બેટાથી છુટાં પડવુંજ પડયું. આ લાડકા સપુતની જુદાઈ ! દેશની દાજ તેઓએ હૈડે ધરી સહન કીધી હતી, કેમકે એજ દેશનો તે ભવીષ્યમાં રાજ કર્તા થનાર હતો કે જે રાજની હકુમત ! દરએક ખંડમાં નાહાના મોટા આકારમા આજે ચાલે છે. એવી બોહોલી સલતનતની સુલતાની લેવા જેવો આ શાહાજાદો .. થતો હતો તેવામાં પોતાની જવાનીના બાહારમાં તે જમનો ભોગ થઈ પડીઓ. આવી કઢંગી રીત અને કવખતે મરણ પામેલા રાજવંશીની જીંદગીના ફકત જાણવાજોગ બનાવોનો સંગ્રહ આ પુસ્તકમા કીધો છે.

આ નોંધ મોટે ભાગે નામદાર પ્રીન્સ ઑફ વેલ્સની ખાસ પરવાનગી અને સત્તાથી લખાએલી એક "મેમોઆર" ને આધારે છે. ઉપરાંત મરહુમના ઉસ્તાદ રેવરંડ નીલ ડાલટનના હાથથી લખાએલી શાહાજાદાની દરીઆઈ સફરની હકીકત તેમજ કેટલાંક જુદાં જુદાં ન બાતે પ્રગટ થતાં પત્રોમાંથી સત્તાવાર ખબર કરતાએ એકઠી કરી ગુજરાતી વાંચનાર માટે હીઆં રજુ કરી છે.

કરતાના મીત્ર વીકટોરીઆ નાટક મંડલીના માલેક મી૦ ખુરશેદજી બાલીવાલાએ પોતાનાં મુનશી વીણાએક પ્રસાદ "તાલીબ" પાસે વીકટર આલબમ માટે "વીકટર વીરહ:" ખાસ ઉરદુ જબાનમાં રચાવી ભેટ કીધી તે માટે કરતા તેમનો આ જગે ઉપકાર માને છે.

પારસી કોમના દખનના વડા દસતુર સાહેબ હોશંગ જામાસ્પે પોતાના બુજોરગી ભરીઆં નામને આ આલબમ સાથ જોડવાની કરતાને જે તક આપી છે તે માટે એ સાહેબનો કરતા આભારી છે.

સરવથી છેલ્લે કરતા વાંચનારાઓનુ ધ્યાન ફકત એકજ બાબદ ઉપર ખેંચે છે અને તે એજ કે આ પુસ્તક કાંઈ લાંબું વાંચણ ાડવા પ્રગટ કીધું નથી, પરંતુ પ્રીન્સ વીકટરની જુદી જુદી જીંદગીના બનાવો ચીત્ર રૂપે દેખાડવા માટે એક ચીત્રમાળા પ્રગટ છે, તેમાં જો વાંચક વર્ગ કાંઈબી લંબાન વાંચણની આશ રાખી નીરાશ થાએ તો તેનો દોશ મેહરબાની કરી કરતાને લાગુ પાડશી નહી. પણ થી ફુલદી રીતે આ આલબમ જો વાંચનારની લાઈબ્રેરીમાં સચવાઈ રેહેશે તો કરતાની ખાતરી છે કે ફુરસદને વખત પ્રીન્સ વીકટરની જીંદગી સાથ આપેલાં આ ચીત્રોવાલાં પાના કદીબી જોનારને કે વાંચનારને કંટાલો આપનાર નથી, અને એ જો તેની મુખ્ય નેમ પાર પડે તો કરતા પોતાની મેહનત સફલ થએલી સમજશે.

કરતા.

ય શેહેનઃ

આલબર્ટ ૨૧।૮૧૯

ખાસ રચનાર.—ગુજરાતી જબાનમા ગોપાળજી કલ્યાણજી દેલવાડાકર.

ખીલેલું રાજફુલ, કરમાયું તેજ મૂળ, લાગી જ્યાં સ્હેજ શૂળ, ઉદ્ધરતા અંગમાં,
જેનું સદ્દગુણમુળ, કંચનકુલીન કૂળ, હિંદી રાજેન્દ્રનુર, સાચું જે નંગમાં;
સદ્દભાગી હિંદપુર, રૈયતનું તેજ શુર, આશાનું નીરપુર, વહેતું સુરંગમાં,
ચડતી ઉમેદ, ધૂળ, મળતી થઈ હીંદપુર, થઇને યમરાજ ક્રૂર, લીધો નિજ સંગમાં—૧.

કેળવણી રાજયોગ, લીધી દઈ પુર્ણ ભોગ, તન મન ધન આપ જોગ, મરહુમ એ બાળથી,
ચડતુ આયુષ જેમ, બનતો શુરવીર તેમ, હુન્નરગમ છોડી પ્રેમ, દુર થઇ જંજાળથી;
રાજકાજ જાણીને, યુક્તિ પરમાણીને, યુદ્ધકળા નાણીને, ઉધર્યો સંભાળથી,
આખર ધૂળધાણી એ, આંખે દઇ પાણી તે, સંકટ સહુ તાણીને, કંટાળ્યો કાળથી;—૨.

માતા ઉમેદ મન, રાખી હતી જેહ તન, છોડી પળવાર જન, જગની એ સૂતથી,
પાણી સીંચી અપાર, ઉધરાવ્યું જેહ બાળ, તેહ થયું ભોગકાળ, ખીલેલી રૂતથી,
માતા પરમાતાને, હરખાવ્યા ભ્રાતાને, બહેલાવ્યા તાતાને, આશા અણખૂટથી;
છેવટ ગભરાવીને, સુખથી રવડાવીને, ચાલ્યો સમજાવીને, સ્વર્ગે નિજ સુખથી—૩.

અફશોષ! હિંદતાજ, રૈયતનો પ્રેમરાજ, નિર્મ્યો ભવિષ્ય કાજ, પરમેશે પ્રીતથી,
વિદ્યા દઇ પુર રંગ, હુન્નર દઇ તેહ સંગ, યુક્તિ દઇ રણજંગ, ઉત્તમ નર નીતથી;
પણ તે લહી ઝુટીને, આશાકળી ચુંટીને, રાજ માલ લૂટીને, હરખ્યો ઇશ ચીતથી?
હણુજે સો મારનાર, મારીશ ન પાળનાર, રૈયત નીભાવનાર, ઓ ઇશ? રીતથી—૪.

વિરહ'

ખાસ રચનાર—ઉર્દૂ .। મુનશી વિનાયક પ્રસાદ તાલિબ

૧. અય ફલક ઇસ મૌત ને કયસા સિતમ બરપા કિયા !
ટૂટ પડના થા તુઝે; બેરહમ તૂ દેખા કિયા !

૨. સરસરે ગમને કિયા તારાજ બાગે હિન્દ હાય !
બુઝ ગયા બાદે અજલસે યક ચિરાગે હિન્દ હાય !

૩. પ્રિન્સ વિકટર, અદલ પરવર, અહલે જવહર, ખુશસિફાત,
નેક તીનત, નેક નીયત, નેક ખસલત, નેક જાત,

૪. ઉસ્કે મર્ગે નાગહાં સે યક જહાં રંજૂર હય,
જખ્મ દિલપર હિન્દ વાલોં કે નહીં—નાસૂર હય.

૫. સરપે સિહરા બાંધનેકા વક્ત જબ અજહર હુવા,
હાય ! ઉસ હસરત જદા કા ગોર મેં બિસ્તર હુવા !

૬. બોસ્તાને જિંદગાની કા સમર પાયા ન થા,
કોઈ ફૂલ બાગે જવાની સે અભી ખાયા ન થા.

૭. યેમ્પ્રેસ વિકટોરિયા કો હો ગમે સીનાફરાશ,
ખયર ખ્વાહોં કે જિગર ક્યુંકર નહોં ફિર પાશપાશ ?

૮. જિંદગી મેં ઇન્કિલાબે જિંદગાની હય સિતમ,
મૌત બરહક હય મગર મર્ગે જવાની હય સિતમ.

૯. "ફૂલ તો દો દિન બહારે જાંફિઝા દિખલા ગયે,
હયફ ઉન ગુન્ચોં પ હય જો બે ખિલે મુરઝા ગયે !"

૧૦. દાગદેને હિન્દ કો આયા થા વહ રશ્કે કમર.
આખિરી દીદાર દિખલાને કો આયા થા ઇધર.

૧૧. 'તાલિબ' ઉસ્કે આને સે અપને અલમ યકસર ગયે,
વહ ગયા સૂયે અદમ જીતેહીજી હમ મર ગયે.

૧. ઓ આસમાન આ મૌતે
આ સિતમપર તુને તુટી પડવું હતું, તેં ત જોયા કીધું.

૨. અફસોસ ! ગમના તુફાનથી હિન્દનો બાગ તારાજ થઈ ગયો !
મૌતના પવનથી હિન્દનો એક ચિરાગ બુઝાઈ ગયો !

૩. પ્રિન્સ વિકટર, જે આદેલ, ખુબીથી ભરેલો, સારા ખવાસોથી ભરેલો,
દિલનો નેક, નિયતનો નેક, ખસલતનો નેક, અને જાતનો નેક હતો,

૪. તેના કમોતથી સારી દુન્યા રંજમાં છે,
હિન્દીઓના દિલપર એથી જખમ નથી પડયો—પણ એક નહીં બુજે એવું નાસુર પડયું છે.

૫. જ્યારે કે પરણવાનો મોડ બાંધવાનો વખત આવ્યો,
ત્યારે અફસોસ છે કે તે ઘોરમાં સુતો.

૬. જીંદગીના બાગનું ફલ હજી મલ્યું ન હતું,
જવાનીની મજા ચાખી ન હતી.

૭. એમ્પ્રેસ વિકટોરિયાનો જીગર ચીરી નાખે એવો જો ગમ પડે,
તો તેના ખયરખ્વાહોનાં જીગર કાંએ નહીં ચુરેચુરો થઈ જાય ?

૮. જીંદગીમાં ગરદીશનો વમલ ગોયા એક સિતમ છે,
મરવું તો વાજીબ છે, મગર જુવાનીમાં મરવું સિતમ છે.

૯. ફુલો તો ખિલીને પોતાનો બહાર બે દહાડા દેખલાવીઓ ગયાં,
પણ અફસોસ તે કળીઓપર છે, કે જે ખીલવા વગરજ મુરઝાઈ ગઈ.

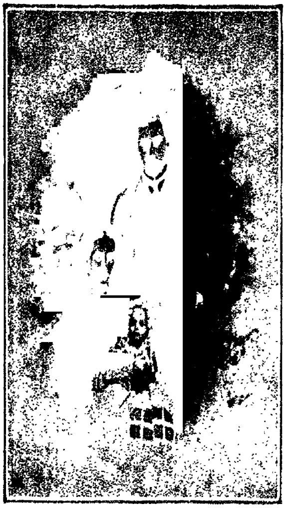
૧૦. તે ખુબસુરત શાહજાદો હિન્દના લોકોને જીગર દાગ આપવા ગોયા આવ્યો હતો,
છેલી સલામ કરવાજ ગોયા પધારયો હતો.

૧૧. તાલિબ ! તેના આવ્યાથી હમો બહુ ખુશ થયા હતા,
તે પેલી જહાંન કુચ કરી ગયો, ને ગોયા હમને મારીને ગયો.

That you may be Loved be deserving of Love.

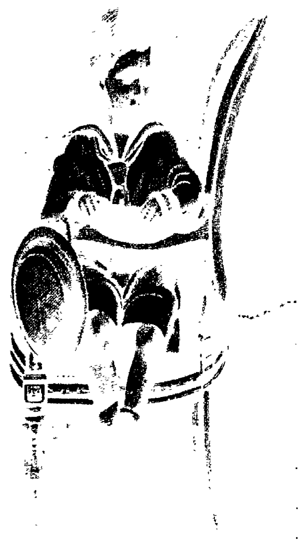
Be mindful of favours received.

મા બાપની આશા.

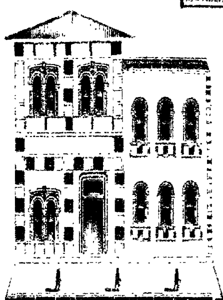

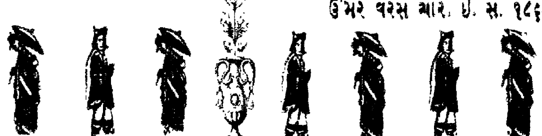
પ્રીન્સ અને પ્રીન્સેસ ઑફ વેલ્સ
તથા પ્રીન્સ વીક્ટર. ઇ. સ. ૧૮૬૪.

પ્રીન્સ આલબર્ટ વીક્ટર.

ઉંમર વરસ ચાર. ઇ. સ. ૧૮૬૮.

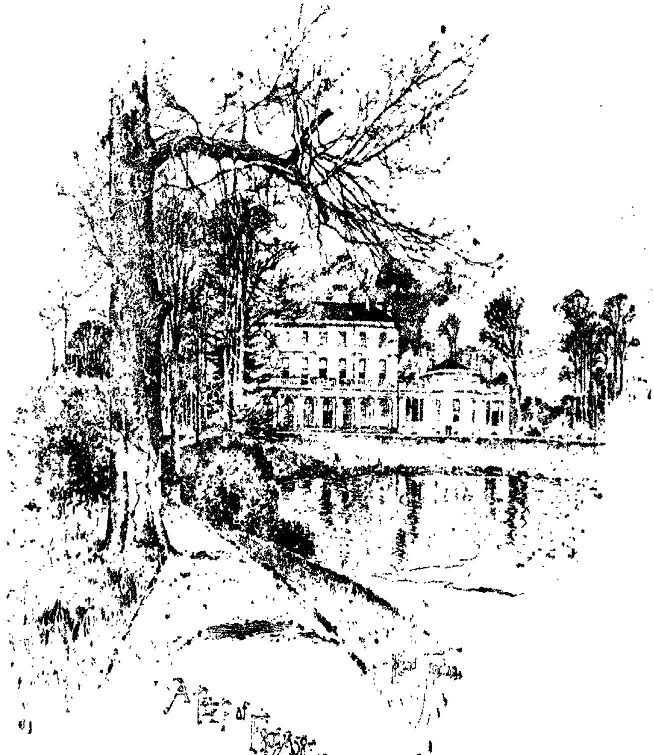

Rage is a brief Madness.

Death is certain: Time uncertain.

ફ્રાગમોર.

શાહજાદા આલબર્ટ વીકટરની જન્મભુમી. જન્મ તારીખ ૮ મી જાનેવારી ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૪.

Be not a Judge between friends.

He is not dead whose fame Survives.

એક ખીલતો ગુલાબ.

પ્રીન્સ ઍડી (વીક્ટર.)

An obedient wife commands her husband.

Call me cousin, but Cozen me not.

A Good Life keeps off wrinkles.

A bitter jest is the poison of friendship.

સંપીલા ભાઇઓનું જોડું.

પ્રીન્સ વીકટર અને જ્યૉર્જ.

A reconciled friend is a double enemy.

Contemn not poor acquaintance, nor flatter rich friends.

The injures the Good, who spares the Bad.

..s man is wise

પાકીજેહ પ્યાર. ભાઇ બેહનનું જોડું.

વીકટર અને પ્રીન્સેસ લુઇ.

કન્યા કુમારી.

પ્રીન્સેસ મે. શાહાજાદા વીકટરની બાનુ. બાળ અવસ્થા.

...ance but Surmount...

ઉધરતો જવાન.

પ્રીન્સ ઓલબર્ટ વીકટર.

Adversity will not last for ever.

Consider each day your last

No herb will Cure Love.